

New York là thành phố đông dân nhấ t nặ c Mặ vớ i dân số gầ n 8 triệ u 400 ngàn ngườ i,

Khu tài chánh New York chặ p tặ tàu du ngoặ n trên sông Hudson.

nặ u tính chung vớ i vùng ngoặ i ô bao quanh gầ i là Đô Thặ New York (Metropolitan New York) dân số lên đầ n gầ n 19 triệ u ngườ i đặ c xem là mặ t trong nhặ ng đô thặ lặ n nhấ t thặ giặ i. Thành phố New York nặ m ặ bặ biệ n phía Đông trong vùng Đông Bặ c Hoa Kặ có hặ i cặ ng thiên nhiên và đặ c chia làm 5 quặ n gặ m các quặ n The Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens và Staten Island. New York đầ n đầ u thặ giặ i vặ thặ ng mặ i, tài chánh, văn hóa, thặ i trang và giặ i trí có trung tâm thặ trặ ng chặ ng khoán New York Stock Exchange ặ khu Wall Street và là nặ i đầ t trặ sặ chính cặ a tặ chặ c Liên Hiặ p Quặ c.

Buặ i sáng hôm sau tặ thành phố New Haven thuặ c tỉ u bang Connecticut chúng tôi lái xe đi thăm New York, lặ trình theo xa lặ 95 đi vặ hặ ng Tây dài 73 miles (117 km) qua các thành phố nặ m ven bặ biệ n.

Khu tài chính trc kia có tòa nhà tháp đôi World Trade Center.

Đây là lần thứ 3 đến thăm New York City, hai lần trước cách đây 30 năm lúc ban đầu mới đến học sinh sống ở New Haven và lúc đó tôi không có xe hơi nên đi bằng xe buýt khoảng 1 giờ 30 phút thì Manhattan là khu trung tâm thành phố. Xa lộ 95 lấy tên Thợ dệt John Davis Lodge của Connecticut làm tên xa lộ từ năm 1985 (trước kia là Connecticut Turnpike có thu phí nhưng nay thì đã bãi bỏ) rất đông xe cộ và qua các phố thì nhà cửa liên tiếp.

Già đời đến đây là Bridgeport thành phố lớn nhất của tiểu bang Connecticut là nơi có nhà hàng bánh mì Subway đầu tiên và nơi đây nơi tiếp nhận với thời trẻ là ông Phineas Taylor Barnum (1810-1891) vừa là một nhà sưu tập, chủ gánh xiếc vừa là một thương gia rất thành công lại còn là một người viết sách, chủ nhà xuất bản, ông lại là một biểu diễn vào năm 1850 làm một tua trình diễu hành cho nhà ca sĩ Jenny Lind và dảm trả cho cô này 1,000\$ một đêm cho suốt 150 đêm trình diễn. Hiện nay trung tâm thành phố gần bến tàu còn lưu lại nhà bảo tàng Barnum thu hút rất đông du khách đến viếng.

Khu nghèo Harlem

Trước khi vào quần Manhattan trung tâm của thành phố New York, xe chúng tôi chệch ngang qua khu Harlem nằm ở phía Bắc Manhattan với những dãy chung cư có liên tiếp là nơi tập trung sinh sống của cộng đồng người Mỹ gốc Phi Châu.

C ị u Brooklyn b ị c ngang sông East River ị i Manhattan v ị i qu ị n Brooklyn.

Nguyên th ị y n ị i đây là m ị t làng c ị a ng ị ị i Hòa Lan t ị năm 1658 và h ị ị y tên thành ph ị Harlem ị Hòa Lan đ ị đ ị t tên n ị i đ ị nh c ị m ị i c ị a h ị bên x ị M ị . Harlem đ ị c sáp nh ị p vào New York City t ị 1873. Kho ị ng năm 1904 phong trào di c ị c ị a ng ị ị i da đen t ị các ti ị u bang mi ị n Nam nh ị Texas, Louisiana, Alabama v.v... v ị các ti ị u bang mi ị n B ị c trong đó có New York, Michigan đ ị tìm vi ị c làm trong các thành ph ị phát tri ị n v ị k ị ngh ị h ị n là ị mi ị n Nam làm nông nghi ị p. Phong trào di dân c ị a ng ị ị i da đen kéo dài cho đ ị n 1930 đ ị c g ị i là The Great Migration ị c ị ị ng có kho ị ng 1.4 tri ị u ng ị ị i. T ị i New York ng ị ị i di dân da đen vào khu Harlem n ị i giá nhà r ị h ị n và h ị làm vi ị c ị Manhattan cũng nh ị các qu ị n lân c ị n c ị a thành ph ị New York.

ã Cảnh ãu thông trên ãnh ãng phã New York, ãn xanh vã ã không chã y ã ã c.

ã Trong thãp niên 1920 sau khi kã t thũc Đã Nhã t Thã Chiã n khu Harlem rã t phã n thã nh và sã ngã ãi da ãn tăng lên rã t nhanh. Cuã c sã ng sung túc, văn hóa, nghã thuã t, âm nhã c cã a ngã ãi da ãn thăng hoa phát triã n thành phong trào có tên là Harlem Renaissance tô ãi m thêm màu sã c ãa ãng cho nã n văn hóa Hoa Kã . Thã i kã này các hã p ãm nhã c Jazz nhã Renaissance Ballroom, Savoy Ball trong khu Harlem rã t huy hoàng và giá thuê nhà ã ãy cao không thua Manhattan. Ngã ãi da ãn ãi rã t sùng ão, hã ãn nhà thã ã sinh hoã t vã a tôn giáo vã a xã hã i, ca hát vui chã i, ngã ãi ta ã ã c tính khu Harlem có ãn 400 nhà thã . Hoa Kã ãi ãm vào cuã c khã ng hoã ng kinh tã Great Depression vào cuã i năm 1929 (kéo dài cho tã i Đã Nhã t Thã Chiã n) khiã n kã nghã , thã ã ng mã i New York trì trã và ãnh hã ã ng nã ng nã trong khu Harlem.

Ngã ãi da ãn mã t viã c làm, không tiã n mua thã c phã m, trã tiã n nhà khiã n khu Harlem suy sã p, nhà cã a phã xá tiêu ãi u và tã i ác gia tăng ãnh hã ã ng cho ãn ngày nay. Năm 1979 tôi tã ng ngã i xe ãi ãn ngang qua Harlem nhìn thã y các chung cã hoang tàn, ã nát, lau sã y mã c ãy trong nhà tã ã ng nhã chiã n tranh bom ãn tàn phá nhã ng nhã ãi nã ã c Mã không bao giã bã ngoã i xâm. Đã ã ng ãy ãi ãn trên cao khu phã nào cũng treo ã ng ã ng hàng chã c... chiã c giãy!

Khu tã i tàn nhã t ã Harlem là khu “Bradhurst” ã giã a Adam Clayton Powell Jr. Boulevard và Edgecombe, tã 139th St. ãn 155th khiã n báo New York Times tã ng mô tã : “Kã tã 1970 dân cã bã ãi tìm ãt hã ã ãi ãi ãi ãy sã ãghèo ãi, không hã c vã n, không viã c làm. Gã n hai phã n ba sã gia ãnh có ãi tã c hàng năm ãi ã 10,000\$. Trong cã ng ãng có mã c tã i phã m cao nhã t thành phã , nhã ng khu ãt trã ng ãy rác rã n và nhã ng chung cã xiêu vã o, nhiã u ãy nhà bã hoang hoã c niã m phong mang ãn cã m giá c thiã u an ninh và cã nh hoang tàn xâm nhã p khã p mã i ãi.”

Nhi u ch ng trnh ch nh trang đô th , hu n ngh ng i dân t n hàng trăm tri u M kim đ c đ a ra trong đó có xây nhà máy l c n c th i, xây công viên Riverbank State Park (1993), bi n khu đ ng rày xe đi n không còn ho t đ ng t đ ng 125th thành công viên cây xanh, xây l i đi cho b hành, g n đèn đ ng, đèn hi u l u thông v.v...

Mùa Thu trong công viên Central Park n m gi a Manhattan.

T 1980 chánh quy n thành ph New York s h u h n 60% b t đ ng s n Harlem r i s a ch a và bán đ u giá đ i giá th tr ng cho nh ng gia đình th t s c ng và s n sàng chăm sóc căn nhà mình . Nh ng ch ng trnh này mang l i nhi u k t qu , hôm nay sau 30 năm tôi đi ngang qua Harlem trông th y các khu ph t m t t đàng hoàng h n nhi u có nhi u quán cà phê Starbucks, siêu th Harlem USA là siêu th đ u tiên sau 30 năm, có r p chi u phim sau th i gian dài v ng bóng (xây năm 2000). Năm 2001 m c a nhà b o tàng ngh thu t da đen Studio Museum in Harlem và cùng năm này c u T ng Th ng Bill Clinton đ t văn phòng c a mình cũng Harlem.

R i khu Harlem đi v h ng Nam chúng tôi đi vào Manhattan n m trên bán đ o là qu n giàu có nh t c a thành ph New York cũng là trung tâm c a khu đô th New York n i t p trung toàn là nhà ch c tr i và là trung tâm kinh t , th ng m i không nh ng c a n c M mà là c a toàn c u. Tr c khi đ t chân vào trung tâm c a thành ph thi t t ng chúng ta cũng c n bi t s qua v l ch s ngu n g c c a đô th New York.

L ch s thành ph New York

Vùng Manhattan vào năm 1524 khi ng i Âu Châu đ u tiên khám phá ra là nhà thám hi m ng i Ý tên Giovanni da Verrazzano thì vùng này là m t làng đ 5,000 dân c a b l c da đ Lenape.

Ông Giovanni tuy ng i Ý nh ng làm vi c cho tri u đình Pháp th i vua Francis I và ông đ t tên vùng New York hi n nay là “New Angoulême”. Ông Giovanni th c s ch a v t quá c a sông vào Manhattan n i ngày nay g i là The Narrows mà ph i đ i đ n 1609 m t ng i Anh tên Henry Hudson làm cho hãg buôn Hòa Lan th c hi n chuy n đi t Manhattan lên đ n vùng Albany ngày nay đ v b n đ . Theo gót ông Hudson, năm 1614 ng i Hòa Lan t i thành l p nh ng tr m mua bán da thú ph n đ t nhìn ra bi n cu i đ o Manhattan và g i n i này là “Nieuw Amsterdam” (New Amsterdam). Theo b n đ v năm 1660 New Amsterdam cũng có đ ng ph , c a hàng, v n rau và phía Đông giáp v i đ t li n có xây thành lũy ngăn gi c.

Viên quan thu c đ a ng i Hòa Lan tên Peter Minuit mua đ o Manhattan t b l c Lenape vào năm 1626 b ng m t xâu h t th y tinh tr giá 24\$ th i đó (sau này H i S H c Hòa Lan tính l i là 1,000 USD). Có sách ghi là mua t tr ng b l c là ng i đàn ông đ i nón nên m i có tên là Manhattan. Năm 1647 ông Peter Stuyvesant đ c b nhi m làm giám qu n thu c đ a New Amsterdam và năm 1653 thành l p thành ph .

Năm 1664 trong cu c chi n giành thu c đ a v i Hòa Lan, ng i Anh đánh chi m New Amsterdam và đ i tên thành New York l y t c hi u c a vua Anh James II th i đó là “Duke of York and Albany” đ đ t tên cho New York và th tr n th ng ngu n sông Hudson là Albany (nay là th ph ti u bang New York).

Quan giám qu n Hòa Lan Peter Stuyvesant và h i đ ng thành ph tr c khi bàn giao ch quy n New Amsterdam cho ng i Anh đã th ng l ng đ ng i Anh tôn tr ng quy n t do k c t do tín ng ng cho dân chúng trong thành ph . T đó New York l n đ n tr thành th ng c ng quan tr ng c a ng i Anh, năm 1754 Đ i H c Columbia đ c thành l p theo l nh vua Anh George Đ Nh Manhattan H (Lower Manhattan) nh m t tr ng c a tri u đình.

D i th i k ng i Anh cai tr h đã đ t lu t thu đánh trên s n ph m đ ng mía xu t c ng sang Âu Châu cũng nh b t bu c các thu c đ a B c M ph i mua tem phi u đ nuôi quân lính

Anh cai tr các thu c đ a này. M t h i đ ng do 13 thu c đ a thành l p t i New York năm 1765 có tên là “Stamp Act Congress” nh m ch ng l i lu t thu này và đây là l n đ u tiên các thu c đ a đoàn k t trong cùng m t m c tiêu chính tr và h i đ ng là n n t ng c a Continental Congress (đ c xem nh Qu c H i Liên Bang) nh ng năm sau đó.

Cu c chi n tranh giành đ c l p di n ra t 1775 và Manhattan là tâm đ m c a chi n d ch New York (New York Campaign) g m nh ng tr n chi n kh c li t trong cu c chi n Hoa K ch ng l i đ qu c Anh. Trong tr n đánh đ n Washington à Manhattan ngày 16 Tháng M i M t, 1776 quân Cách M ng thua tr c quân Anh và ph i rút lui b ng thành ph New York, t đó New York tr thành h u c quân s và chính tr c a quân Anh trong su t th i gian chi n tranh còn l i.

M t tr n h a ho n l n x y ra à New York năm 1776 trong th i gian quân Anh cai tr thi u r i 1/4 nhà c a thành ph , tr c đó cùng năm ngày 4 Tháng B y, 1776, B ng Tuyên Ngôn Đ c L p đ c Continental Congress ban hành. Tr n chi n giành đ c l p k t thúc sau khi t ng Anh là Cornwallis đ u hàng à Yorktown, Virginia năm 1781 và ngày 25 Tháng M i M t, 1783, T ng George Washington tr l i Manhattan và quân Anh cu i cùng rút kh i thành ph . Qu c H i Liên Bang (Congress of the Confederation) ch n New York làm th đô đ u tiên c a Hoa K t 4 Tháng Ba, 1789, đ n 12 Tháng Tám, 1790. Hi n Pháp Hoa K đ c phê chu n và thông qua, năm 1789 T ng Th ng đ u tiên George Washington tuyên th t i New York đ ng th i Qu c H i cũng nh Tòa Án T i Cao đ c thành l p.

Trong su t th k 19 New York thay đ i và phát tri n r t nhanh do làn sóng di dân c a ng i Irish t qu n đ o n c Anh vì n n đói do th t mùa khoai tây ó. Năm 1860 c trong 4 ng i New York là có m t ng i sinh tr ng à Ireland, lúc này dân s thành ph c l ng 200,000 ng i. Thành ph lên k ho ch ch nh trang, đ ng ph đ c xây đ ng kh p h t m i n i trên đ o Manhattan, b n c ng cho tàu thuy n đ c thành l p cũng nh tr c đó vào năm 1819 kinh đào Erie đ c khai thông n i các h i c ng bên b Đ i Tây Đ ng v i các th ng tr ng nông s n trong n i đ a B c M .

Công viên r ng l n Central Park ngay gi a lòng Manhattan đ c thành l p năm 1857, tr thành công viên tr ng cây c i đ u tiên trong thành ph Hoa K .

Sang th k 20 h th ng xe đi n ng m New York City Subway đ c s đ ng năm 1904 n i li n các qu n ngo i ô m i thành l p t o thành m t m ng l i giao thông công c ng ti n l i cho ng i dân. N a đ u th k 20 thành ph New York tr thành trung tâm th gi i v k ng ,

thng m và truy n thông, tuy nhiên s phát tri n này ph i tr cái giá nào đó, cùng năm 1904 chiếc tàu h i n c General Slocum phát h a trên sông East River làm thi t m ng 1,021 hành khách. Năm 1911 đám cháy x ng may Triangle Shirtwaist Factory làm ch t 146 nhân công t đó m i có nh ng lu t l an toàn cho các h ng x ng.

Tr c 1890 dân s New York không ph i là ng i da tr ng ch có 36,620 ng i, trong th p niên 1920 làn sóng nh p c c a ng i da đen t mi n Nam đ v thành ph r t đông đ tìm vi c làm trong các nhà máy, h ng x ng t o thành phong trào Ph c H ng Harlem v văn hóa, âm nh c c a ng i da đen. Th i gian này các nhà ch c tr i đua nhau xây c t, thành ph m r ng và dân s v t quá 10 tri u ng i khi n New York tr thành đô th l n và đông dân nh t th gi i qua m t c London t ng chi m v trí này tr c đó.

Nh ng năm Đ i Suy Thoái (Great Depression) khi n thành ph đi xu ng và ng i ta ch ng ki n cu c b u c ch n ông Fiorello Henry La Guardia làm th tr ng kéo dài đ n 3 nhi m k (1934-1945), ông có công ph c h i kinh t thành ph và sau đó tr thành khuôn m t sáng chói trên chính tr ng d i th i T ng Th ng Franklin D. Roosevelt chu n b đ a n c M tham gia Th Gi i Đ i Chi n L n Th Hai.

Sau Th Chi n Th Hai các c u quân nhân gi i ng tr thành l c l ng s n xu t đ a n n kinh t thăng hoa, lúc này m mang vi c xây c t nhà c a ở khu phía Đông qu n Queens.

New York t cu c chi n mà Hoa K th ng tr n, tr thành thành ph đ n đ u th gi i v kinh t v i th tr ng ch ng khoán Wall Street, đ n đ u t th chính tr v i tr s Liên Hi p Qu c và phát tri n văn hóa ngh thu t thay th c Paris. Sau nhi u giai đo n kinh t kh ng ho ng r i cũng mau chóng ph c h i, New York v n gi v ng ngôi v là Th Đô Th Gi i, đ i v i ng i M g i New York là “Big Apple.”

Cái giá sáng chói nào cũng ph i tr , New York là m t trong nh ng m c tiêu c a kh ng b t n công vào ngày 11 Tháng Chín, 2001, khi n g n 3,000 ng i thi t m ng cùng v i s s p đ c a tòa tháp đôi World Trade Center, tòa cao c t ng tr ng cho s c m nh kinh t Hoa K . Hoa K r i cũng l i đ ng lên, ngay n i đây đang xây c t tòa cao c “1 World Trade Center” (tr c kia đ đ nh là “Freedom Tower”) cùng v i 3 cao c văn phòng và m t Đài T ng Ni m nh ng ng i dân vô t i đã thi t m ng.

Thăm l i New York

Tác Giả: Bài Và nh : Tr nh H o Tâm

Thứ Sáu, 15 Tháng 1 Năm 2010 11:17
